

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БОНДАР ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА

УДК: 005.332.4:658:502.17(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ
ЕКОЛОГІЧНОГО ФАКТОРА**

Спеціальність 08.00.06 – економіка природокористування та охорони
навколишнього середовища

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Сумському державному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Кислий Володимир Миколайович,
Сумський державний університет,
професор кафедри управління.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Попова Ольга Юрївна,
Донецький національний технічний університет,
завідувач кафедри зовнішньоекономічної діяльності
підприємств;

доктор економічних наук, професор
Скрипчук Петро Михайлович,
Національний університет водного господарства та
природокористування (м. Рівне),
професор кафедри менеджменту.

Захист відбудеться «24» червня 2014 р. о ____ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.051.01 Сумського державного університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2, ауд. М-209.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2.

Автореферат розісланий «__» травня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Є. І. Нагорний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Низький рівень соціально-економічного розвитку та якості життя населення України, глобалізація ринків, інтенсифікація міжнародних відносин та інші фактори зумовлюють необхідність забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Разом із тим складна екологічна ситуація у світі, активізація зусиль з її поліпшення на національному та міжнародному рівнях актуалізують необхідність урахування екологічних факторів у цьому процесі. Таким чином, постає проблема екологізації всієї системи конкурентних відносин та формування нової парадигми екологічно орієнтованої конкурентоспроможності на державному рівні з подальшою її реалізацією на регіональному, галузевому та мікроекономічному рівнях. За цих умов підприємствам необхідно сформувати ефективний механізм адаптації до вимог державної екологічної політики з урахуванням критеріїв екологічності та конкурентоспроможності у їх діалектичній єдності та цілісності.

Дослідженню й розробленню теоретичних, методичних та практичних аспектів природокористування присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів, таких як О. Ф. Балацький, О. О. Веклич, К. Г. Гофман, Л. С. Гринів, А. О. Гусєв, Б. М. Данилишин, Л. Г. Мельник, Є. В. Мішенін, О. Ю. Попова, І. М. Синякевич, П. М. Скрипчук, В. М. Степанов, О. М. Теліженко, Ю. Ю. Туниця, С. К. Харічков, М. А. Хвесик та інших.

Проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємств досліджували вчені: О. О. Веклич, О. І. Драган, О. І. Жамойда, О. Ю. Іванова, Ю. Б. Іванов, О. В. Лепьохін, О. П. Луцій, О. О. Миргородська, П. А. Орлов, В. І. Тимцуник, І. М. Підкамінний, М. Портер, Н. П. Тарнавська, Р. А. Фатхутдінов, Ю. М. Хвесик, О. А. Швиданенко та інші.

Відаючи належне науковій та практичній значущості праць названих авторів, необхідно відзначити, що певне коло завдань щодо формування теоретико-методичних засад та практичних механізмів забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах екологічно сталого розвитку є невирішеним. На сьогодні відсутній єдиний загальновизнаний підхід до трактування та оцінки конкурентоспроможності підприємства. Постає необхідність виявлення та систематизації факторів конкурентоспроможності в умовах екологізації економіки, розроблення науково-методичного підходу до оцінки конкурентоспроможності підприємства з урахуванням екологічного фактора та оновлення критеріально-нормативної бази такої оцінки, формування основ створення організаційно-економічного механізму забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства у довгостроковому періоді.

Багатогранність проблем, наявність значної кількості невирішених науково-практичних завдань щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах екологічно сталого розвитку вимагають більш глибоких досліджень у цій галузі, що і обумовило вибір теми, мети та завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до державних, галузевих та регіональних наукових програм і тем, а також тематики наукових досліджень Сумського

державного університету, зокрема: «Розробка теорії інтегральної оцінки пореципієнтних питомих показників еколого-економічного збитку від забруднення атмосферного повітря» (№ держ. реєстр. 0108U000671), де автором визначені напрямки реформування конкурентних відносин відповідно до вимог екологічно безпечного розвитку; «Удосконалення управління соціально-економічними системами на основі побудови структурної моделі їх економічного потенціалу» (№ держ. реєстр. 0111U002150), де автором визначено сутність та обґрунтовано структуру потенціалу підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення теоретичних і науково-методичних положень щодо формування організаційно-економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства в умовах екологічно сталого розвитку.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- дослідити модель підприємства як відкритої системи на основі аналізу та систематизації відносин підприємства з навколишнім середовищем;
- визначити сутність і зміст поняття «екологічно орієнтована конкурентоспроможність підприємства»;
- розвинути теоретико-методичні принципи забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства;
- удосконалити методичні основи побудови та обґрунтування стратегії досягнення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства;
- розробити науково-методичний підхід до оцінки рівня екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства;
- розробити організаційно-економічний механізм досягнення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства;
- удосконалити організаційно-економічні інструменти забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства відповідно до етапів його життєвого циклу.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення підприємством конкурентоспроможності в умовах реалізації концепції екологічно сталого розвитку.

Предметом дослідження є комплекс системних зв'язків і відносин в організаційно-економічному механізмі забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну базу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії, теорії управління підприємствами, теорії економіки природокористування, теорії систем, а також праці вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі забезпечення конкурентоспроможності підприємств та охорони довкілля.

Для вирішення поставлених завдань у дисертації використовувалися методи наукових досліджень: метод систематизації – при аналізі концепцій підприємства та його системних елементів; метод дедукції та метод аналогій – під час формування моделі підприємства як відкритої системи; порівняльний метод – під час аналізу та узагальнення теоретичних засад щодо визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства»; абстрактно-логічний – під час визначення

сутності поняття «екологічно орієнтована конкурентоспроможність підприємства»; нормативний метод – під час розроблення критеріїв та нормативів екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства; метод формалізації – у процесі формування моделі оцінки екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства; системний аналіз та метод декомпозиції – під час аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства; методика оцінки конкурентоспроможності Р. А. Фатхутдінова – при оцінці конкурентоспроможності підприємства без урахування екологічного фактора та оцінки конкурентоспроможності продукції підприємства; розрахунково-аналітичний – при оцінці екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства; системно-структурний – під час формування організаційно-економічного механізму забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємств.

Інформаційну базу дисертаційної роботи становлять: закони України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні документи міністерств та відомств, внутрішня документація підприємства машинобудівної галузі, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних і зарубіжних авторів, інформаційні матеріали, опубліковані в періодичних виданнях, електронні ресурси, подані в мережі Internet, зібрані та опрацьовані особисто автором.

Наукова новизна одержаних результатів визначається вдосконаленням теоретичних та науково-методичних підходів до забезпечення конкурентоспроможності підприємств з урахуванням екологічного фактора. Найбільш істотними науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

уперше:

- запропоновано та обґрунтовано підхід до визначення сутності конкурентоспроможності підприємства, що базується на врахуванні інтегральної системної спроможності підприємства забезпечувати умови випуску конкурентоспроможної продукції на всіх етапах його життєвого циклу шляхом виокремлення потенціалу конкурентоспроможності підприємства, що складається з потенціалу розвитку (спроможність до сприйняття інноваційних ідей та вдосконалення компетенцій), потенціалу самоорганізації (спроможність до підвищення рівня організації внутрішньовиробничої діяльності), потенціалу реалізації зовнішніх зв'язків (адаптаційна спроможність до ринкових впливів) та конкурентоспроможності продукції;

удосконалено:

- структурно-логічну сутність поняття «екологічно орієнтована конкурентоспроможність підприємства», під яким потрібно розуміти здатність підприємства формувати та реалізовувати власний потенціал з метою випуску конкурентоспроможної продукції на основі максимального врахування всієї сукупності системних відносин та зв'язків підприємства з навколишнім природним середовищем на кожному з етапів свого життєвого циклу;

- науково-методичний підхід до оцінки рівня екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства, який на відміну від існуючих полягає в урахуванні екологічного фактора під час визначення потенціалу

конкурентоспроможності підприємства шляхом оцінки спроможності підприємства до реалізації екологічних інновацій (при оцінці потенціалу розвитку), підвищення рівня екологізації виробничих процесів (при оцінці потенціалу самоорганізації), зменшення величини забруднення довкілля (при оцінці потенціалу реалізації зовнішніх зв'язків) та рівня конкурентоспроможності продукції шляхом урахування її екологічності (визначення величини відверненого економічного збитку під час планування екологічно орієнтованих заходів на етапах життєвого циклу продукції);

- організаційно-економічний механізм забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства, що на відміну від існуючих спрямований на підвищення та реалізацію потенціалу конкурентоспроможності підприємства упродовж усього життєвого циклу підприємства, враховуючи його проектні властивості, ринкові позиції, вектор розвитку, і передбачає використання окремих організаційно-економічних інструментів управління екологічно орієнтованою конкурентоспроможністю на кожному з етапів життєвого циклу підприємства;

дістали подальшого розвитку:

- теоретико-методичні принципи та критерії оцінки екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства, що базуються на системній методології розвитку і на відміну від існуючих полягають в одночасному врахуванні джерел саморозвитку підприємства, раціональності проектної моделі підприємства, системної стійкості підприємства, спрямованості та закономірності його розвитку, важливості адаптації підприємства до впливу факторів зовнішнього середовища, наявності величини суспільної цінності продукції підприємства;

- науково-методичні підходи до стратегічного планування екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства, що на відміну від існуючих ґрунтуються на виявленні та визначенні внутрішньої (структурної) тенденції розвитку підприємства та побудові вектора його розвитку за етапами життєвого циклу підприємства, координати якого розраховують на основі оцінки очікуваного потенціалу конкурентоспроможності підприємства та очікуваного рівня конкурентоспроможності його продукції за визначеними альтернативами розвитку підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Положення, викладені у дисертації, доведені до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, що можуть безпосередньо застосовуватися підприємствами з метою забезпечення конкурентоспроможності з урахуванням екологічного фактора у довгостроковому періоді.

Висновки та практичні рекомендації, розроблені в дисертаційному дослідженні, впроваджено у діяльність підприємства ТОВ «МІКЕМ» (Міжнародний інститут компресорного та енергетичного машинобудування) (довідка № 15/000-003315 про впровадження від 8.10.2013 р.) – використано розроблений алгоритм стратегічного планування конкурентоспроможності підприємства з урахуванням екологічного фактора, що базується на оцінці потенціалу підприємства та визначенні його вектора розвитку. Цей алгоритм спрямований на забезпечення комплексності процесу планування та формування системних основ конкурентоспроможності підприємства, враховуючи екологічний фактор у довгостроковому періоді.

Теоретико-методичні та практичні положення дисертаційного дослідження щодо системного планування та організації діяльності підприємств використовуються у Сумському державному університеті на факультеті економіки та менеджменту під час викладання дисципліни «Основи теорії систем і системного аналізу», що підтверджено актом від 13 вересня 2013 року.

Особистий внесок здобувача. У дисертаційній роботі вирішене нове науково-прикладне завдання щодо вдосконалення теоретичних та науково-методичних підходів до формування організаційно-економічного механізму забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства. Особистим внеском дисертантки є теоретико-методичні підходи до оцінки екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства відповідно до його системної моделі та з урахуванням етапів життєвого циклу. Сформульовані в дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації належать особисто авторові. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї та положення, які запропоновані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи доповідалися та обговорювалися на профільних наукових та науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика розвитку інноваційної економіки» (м. Одеса, 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи і проблеми забезпечення розвитку відкритих конкурентоспроможних економічних систем в умовах глобалізації» (м. Кривий Ріг, 2011 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Екологічний менеджмент у загальній системі управління» (м. Суми, 2011, 2012, 2013 рр.); Міжнародній науковій конференції «Економіка для екології» (м. Суми, 2012 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України» (м. Алушта, 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна економіка: сценарії і стратегії» (м. Сімферополь, 2012 р.); Міжнародній науковій конференції «Сталий розвиток підприємств, регіонів країн» (м. Дніпропетровськ, м. Хмельницький, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані у 19 наукових працях загальним обсягом 6,44 друк. арк. (з них особисто авторові належить 4,99 друк. арк.), зокрема статей у наукових фахових виданнях України – 8 (із них 7 – у співавторстві), статей у наукових періодичних виданнях інших держав – 1, публікацій у матеріалах конференцій – 10 (із них 4 – у співавторстві).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 220 сторінок, зокрема обсяг основного тексту – 162 сторінки. Дисертація містить 55 таблиць загальним обсягом 67 сторінок, 37 рисунків загальним обсягом 34 сторінки, список використаних джерел із 195 найменувань на 21 сторінці, 3 додатки загальним обсягом 13 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету, основні завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних наукових результатів.

У першому розділі **«Концептуальні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах реалізації концепції екологічно сталого розвитку»** побудовано системну модель промислового підприємства як основи планування його конкурентоспроможності з урахуванням екологічного фактора. Систематизовано та узагальнено підходи до визначення понять «конкурентоспроможність продукції» та «конкурентоспроможність підприємства», виявлено специфіку та визначено структурно-логічну сутність поняття «екологічно орієнтована конкурентоспроможність підприємства». Систематизовано та поглиблено концептуальні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах реалізації концепції екологічно сталого розвитку.

Сучасні підприємства є розбалансованими внаслідок структурних диспропорцій через існування системних протиріч їхньої діяльності (соціальних, екологічних, економічних, соціально-екологічних, соціально-економічних, еколого-економічних). У просторово-часовому відношенні ці протиріччя здебільшого є латентними. Не враховуючи впливу цих протиріч, підприємства не здатні до планування і забезпечення системного розвитку. З цього випливає неспроможність підприємства забезпечити довгострокову ефективність діяльності та конкурентоспроможність й у кінцевому підсумку – умови сталого розвитку.

У роботі доведено, що діяльність підприємства має розглядатися з позицій системної методології розвитку. Дослідження підприємства як відкритої системи показали, що доцільно розглядати такі аспекти його діяльності: розвитку, самоорганізації, реалізації зовнішніх зв'язків підприємства (рис. 1). Відповідно до цих аспектів визначено потенціал конкурентоспроможності підприємства, що поділяється на потенціал розвитку, потенціал самоорганізації та потенціал реалізації зовнішніх зв'язків. Ці потенціали утворюються послідовно у процесі проходження підприємством етапів свого життєвого циклу. Потенціали конкурентоспроможності формують тенденцію, за якою можна оцінити вектор розвитку підприємства. Необхідність оцінки потенціалу конкурентоспроможності підприємства вимагає однозначної визначеності цієї категорії та її структурних елементів.

Як показали дослідження, потенціал розвитку є конкурентоформуючим потенціалом підприємства, що утворюється на таких етапах життєвого циклу підприємства, як: продукування та обґрунтування ідей щодо створення підприємства; проектування; будівництво та формування техніко-технологічної бази виробництва, та характеризує потенційну спроможність підприємства до сприйняття інноваційних ідей розвитку та вдосконалення компетенцій у сфері техніки, технологій та праці на основі закладення в проектну модель підприємства факторів інноваційного розвитку.

Доведено, що потенціал самоорганізації є конкурентозабезпечуючим потенціалом підприємства, який формується на таких етапах життєвого циклу підприємства, як «освоєння проектної потужності»; «функціонування»; «розвиток»,

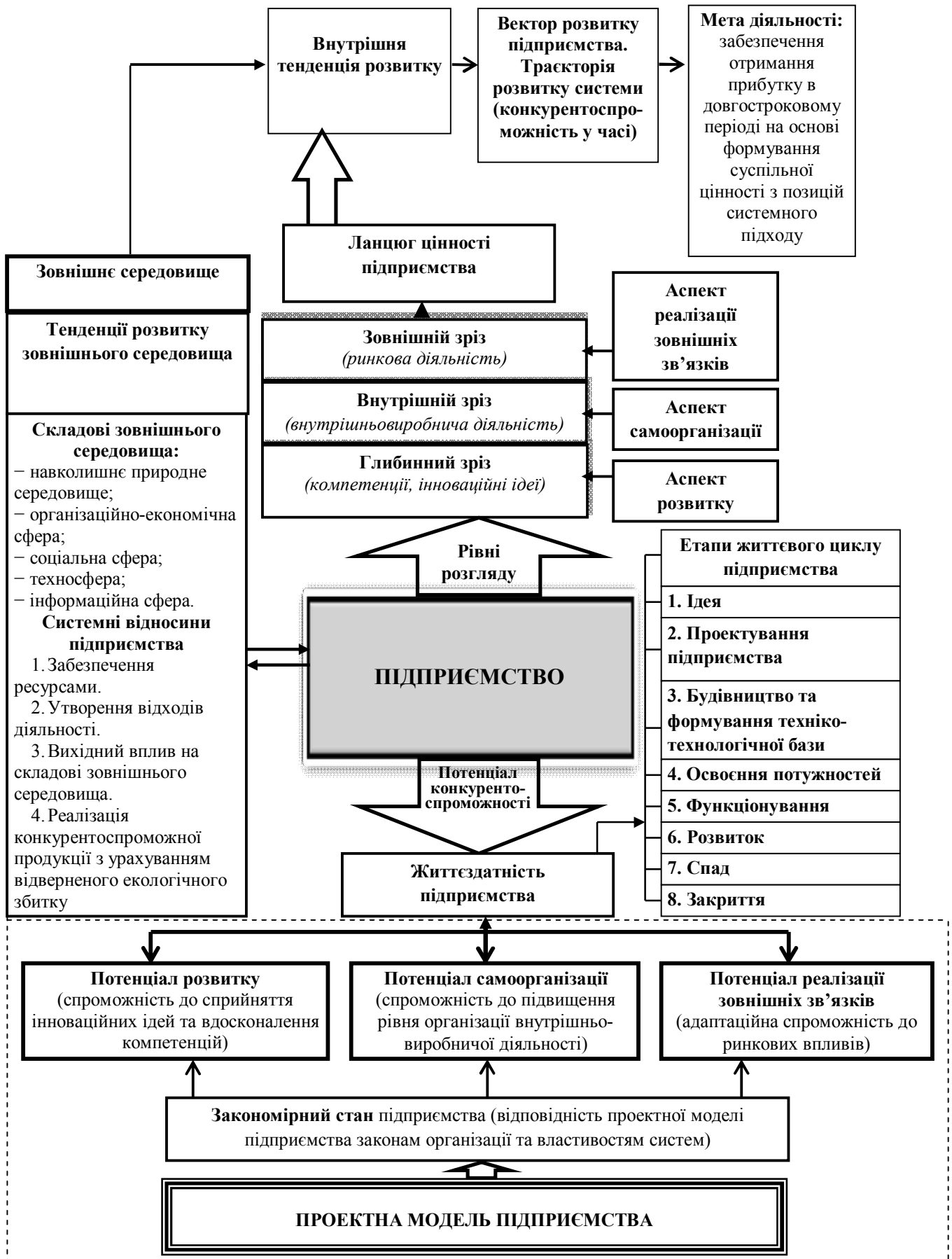


Рис. 1. Модель промислового підприємства як відкритої системи

та характеризує спроможність підприємства до підвищення рівня організації внутрішньовиробничої діяльності на основі урахування всієї сукупності внутрішньовиробничих зв'язків і відносин.

У результаті дослідження встановлено, що потенціал реалізації зовнішніх зв'язків є конкурентопідтримуючим потенціалом підприємства, що формується на таких етапах життєвого циклу підприємства, як функціонування, розвиток та спад, і характеризує адаптаційну спроможність підприємства до ринкових впливів на основі урахування всієї сукупності зв'язків і відносин підприємства із довкіллям.

Доведено, що ці види потенціалу підприємства є основою його конкурентоспроможності. У процесі систематизації поглядів багатьох вчених щодо трактування цього поняття конкурентоспроможність підприємства передбачає конкурентоспроможність його продукції та наявність у підприємства здатності щодо забезпечення її розроблення, виробництва та реалізації. Існує широка диференціація поглядів щодо конкурентоспроможності продукції – від її характеристики за часткою ринку до її визначення на основі аналізу ланцюга цінностей. Це саме стосується і зазначеної здатності підприємства, що інтерпретується у науковій літературі як сукупність компетенцій, ресурсів, характеристик ефективності діяльності підприємства, ресурсного або функціонального потенціалу підприємства.

На наш погляд, конкурентоспроможність підприємства потрібно розглядати з позицій системної методології розвитку. Виходячи з цього, конкурентоспроможність підприємства є системною характеристикою всіх його ресурсів і можливостей як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, що відіграють ключову роль для забезпечення розвитку підприємства у середньостроковій та довгостроковій перспективі. З іншого боку, закономірним наслідком розвитку підприємства є забезпечення відповідного рівня конкурентоспроможності продукції з урахуванням усіх етапів її життєвого циклу.

Таким чином, конкурентоспроможність підприємства визначається його потенційною спроможністю до забезпечення випуску конкурентоспроможної продукції, а також конкурентоспроможністю продукції як такої, тобто потенціалом конкурентоспроможності підприємства та рівнем конкурентоспроможності його продукції.

Разом з тим розвиток підприємства за сучасних умов повинен базуватися на всебічному врахуванні екологічного імперативу. Тому конкурентоспроможність підприємства і продукції повинна враховувати екологічний фактор. На основі такого підходу було сформовано поняття екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства та показано його структурно-логічну сутність (рис. 2).

Екологічно орієнтована конкурентоспроможність підприємства – це здатність підприємства формувати та реалізовувати власний потенціал на кожному з етапів свого життєвого циклу з метою випуску конкурентоспроможної продукції на основі максимального врахування всієї сукупності системних відносин та зв'язків підприємства з навколишнім природним середовищем на кожному з етапів свого життєвого циклу.

У другому розділі **«Науково-методичні основи забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства»** вдосконалено принципи забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Розроблено методичні

підходи до оцінки екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства на основі визначення потенціалу конкурентоспроможності підприємства та рівня конкурентоспроможності його продукції. Запропоновано алгоритм стратегічного планування конкурентоспроможності підприємства в умовах його сталого розвитку на основі визначення тенденції та вектора розвитку підприємства.

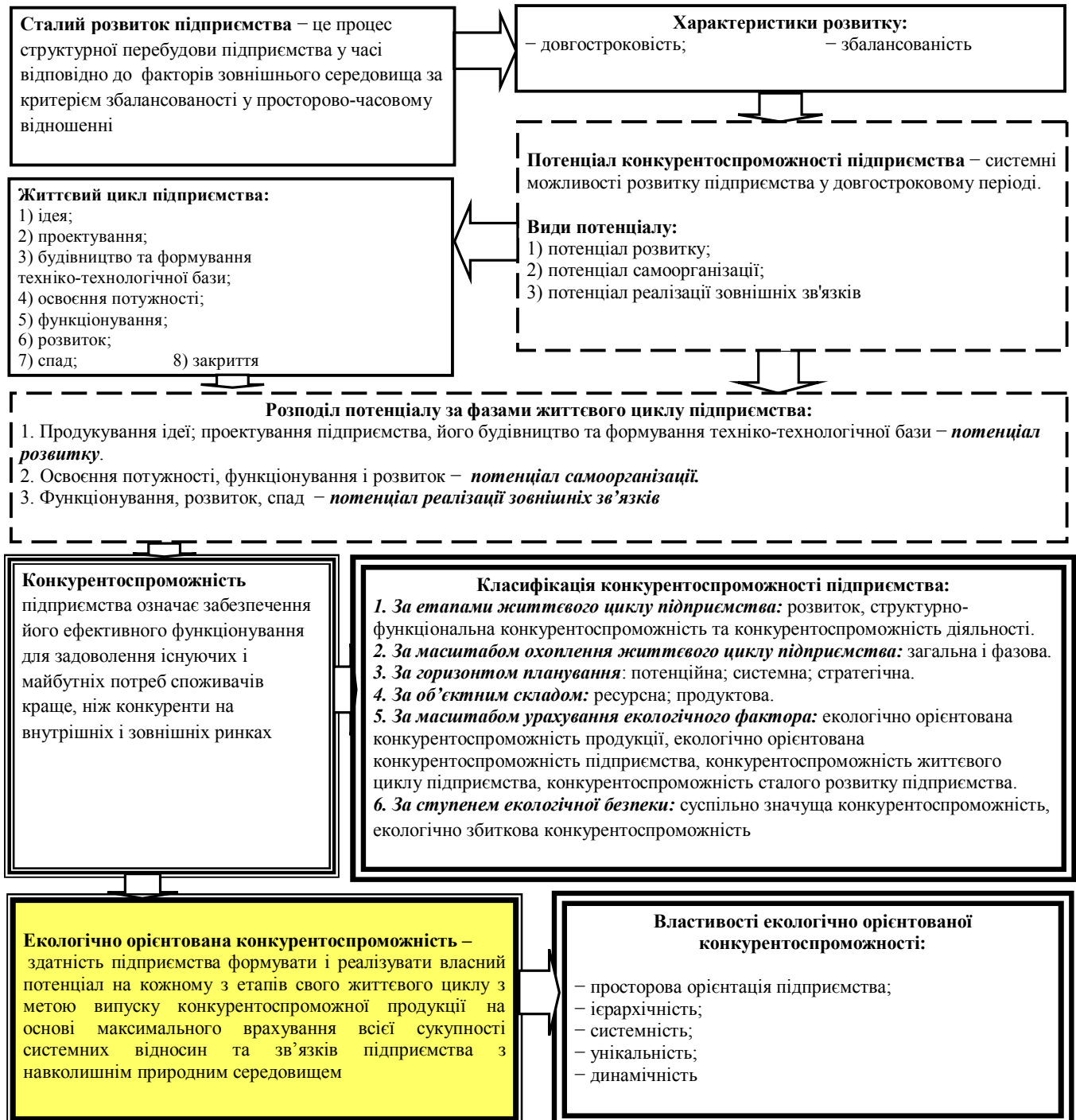


Рис. 2. Структурно-логічна схема розгляду поняття «екологічно орієнтована конкурентоспроможність підприємства»

На основі систематизації основних положень системної та синергетичної методологій розвитку в роботі запропоновані принципи забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства, що слугують методологічною основою управління конкурентоспроможністю підприємства. Ці принципи враховують джерела саморозвитку підприємства, раціональність проектної моделі підприємства, системну стійкість підприємства, спрямованість та закономірності його розвитку, важливість адаптації підприємства до дії факторів зовнішнього середовища, наявність величини суспільної цінності його продукції.

На основі аналізу системної моделі підприємства запропоновані критерії його екологічно орієнтованої конкурентоспроможності: організаційного рівня підприємства; інноваційної сприйнятливості; врахування системних зв'язків; внутрішньої спрямованості розвитку; спрямованості розвитку з урахуванням внутрішніх і зовнішніх факторів функціонування підприємства; граничної величини потенціалу підприємства; екологічності та конкурентоспроможності продукції.

Доведено, що екологічно орієнтована конкурентоспроможність підприємств пов'язана з урахуванням екологічного фактора під час формування потенціалу конкурентоспроможності підприємства та випуску продукції. Виходячи з цього, у роботі запропоновано науково-методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємства, що ґрунтується на визначенні потенціалів підприємства та рівня конкурентоспроможності його продукції з урахуванням екологічного фактора. Враховуючи це, рівень екологічно орієнтованої конкурентоспроможності пропонуємо розраховувати за формулою

$$K = \Pi_{розв(1-3)} \cdot K_1 + \Pi_{самоорганізац(4-6)} \cdot K_2 + \Pi_{реал.зовн.зв(5-7)} \cdot K_3 + \left(\sum_{i=1}^n \alpha_i \cdot \beta_i \cdot K_{m_i} \right) \cdot K_4 \rightarrow 1, \quad (1)$$

де $\Pi_{розв(1-3)}$ – потенціал розвитку підприємства, що закладається на першому, другому та третьому етапах життєвого циклу підприємства; $\Pi_{самоорганізац(4-6)}$ – потенціал самоорганізації підприємства, що формується на четвертому, п'ятому та шостому етапах життєвого циклу підприємства; $\Pi_{реал.зовн.зв(5-7)}$ – потенціал реалізації зовнішніх зв'язків підприємства з довкіллям, що формується та реалізовується на п'ятому, шостому та сьомому етапах життєвого циклу підприємства; K_1, K_2, K_3, K_4 – коефіцієнти значущості складових конкурентоспроможності підприємства; $i = (1, \dots, n)$ – кількість найменувань продукції; α_i – питома вага i -го товару в обсягах продажів підприємства; β_i – показник значущості ринку, на якому представлено товар (для розвинених країн – США, Японії, країн Євросоюзу, Канади, – значущість ринку рекомендується брати за 1,0, для решти країн – 0,7, для внутрішнього ринку – 0,5); K_{m_i} – конкурентоспроможність товару.

Запропоновано методичний підхід до ранжування величини показників екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства відповідно до етапів його життєвого циклу: 0,10–0,70 – конкурентоспроможність є проектною; 0,71–0,80 – конкурентоспроможність є достатньою; 3) 0,81–1,00 – конкурентоспроможність є високою.

Потенціал розвитку підприємства можна обчислити за формулою:

$$\begin{aligned}
P_{розв(1-3)} = & \frac{B_{НДДКР}}{B_{НДДКР}^e} \cdot K_1 + \frac{B_{інновац.п.в}}{B_{інновац.п.в}^e} \cdot K_2 + \frac{B_{інновац.в}}{B_{інновац.в}^e} \cdot K_3 + \frac{B_{інновац.реаліз}}{B_{інновац.реаліз}^e} \cdot K_4 + \frac{B_{інновац.утилізац}}{B_{інновац.утилізац}^e} \cdot K_5 + \\
& + \frac{B_{інновац.обслугов}}{B_{інновац.обслугов}^e} \cdot K_6 + \frac{B_{екол}}{B_{екол}^e} \cdot K_7 \rightarrow 1
\end{aligned} \quad (2)$$

де $B_{НДДКР}$, $B_{НДДКР}^e$ – планова та еталонна (нормативна) частки витрат на організацію НДДКР у структурі загальних витрат підприємства; $B_{інновац.п.в}$, $B_{інновац.п.в}^e$ – планова та еталонна (нормативна) частки витрат на інновації у сфері комплексної підготовки виробництва продукції (конструкторської, технологічної, організаційної) у структурі загальних витрат підприємства; $B_{інновац.в}$, $B_{інновац.в}^e$ – планова та еталонна (нормативна) частки витрат на інновації у сфері виробництва у структурі загальних витрат підприємства; $B_{інновац.реаліз}$, $B_{інновац.реаліз}^e$ – планова та еталонна (нормативна) частки витрат на інновації у сфері реалізації продукції у структурі загальних витрат підприємства; $B_{інновац.утилізац}$, $B_{інновац.утилізац}^e$ – планова та еталонна (нормативна) частки витрат на інновації у сфері утилізації продукції у структурі загальних витрат підприємства; $B_{інновац.обслугов}$, $B_{інновац.обслугов}^e$ – планова та еталонна (нормативна) частки витрат на інновації у сфері обслуговування споживачів у структурі загальних витрат підприємства; $B_{екол}$, $B_{екол}^e$ – планова та еталонна (нормативна) частки витрат на екологічні інновації за етапами життєвого циклу виробу у структурі загальних витрат підприємства; $K_1, K_2, K_3, K_4, K_5, K_6, K_7$ – коефіцієнти значущості складових потенціалу розвитку підприємства.

Потенціал самоорганізації характеризується показниками організаційного рівня виробництва підприємства, що обчислюється за формулою:

$$P_{самоорганізац(4-6)} = P_{пропорц} \cdot K_1 + P_{пар} \cdot K_2 + P_{прям} \cdot K_3 + P_{ритм} \cdot K_4 + P_{неперервн} \cdot K_5 + P_{екол} \cdot K_6 \rightarrow 1, \quad (3)$$

де $P_{пропорц}$, $P_{пар}$, $P_{прям}$, $P_{ритм}$, $P_{неперервн}$, $P_{екол}$ – показники пропорційності, паралельності, прямоточності, ритмічності, неперервності, екологічності організації виробничих процесів; $K_1, K_2, K_3, K_4, K_5, K_6$ – коефіцієнти значущості показників рівня організації виробничих процесів.

Показник екологічності виробництва визначає ступінь відповідності виробничих процесів екологічним вимогам та розраховується за формулою:

$$P_{екол.рівня} = \frac{M_v}{M_v^e} \cdot K_1 + \frac{E_{енерг}}{E_{енерг}^e} \cdot K_2 + \frac{B_v}{B_v^e} \cdot K_3 + \frac{P_{екол}}{P_{екол}^e} \cdot K_4 + \frac{P_n}{P_n^e} \cdot K_5, \quad (4)$$

де M_v , M_v^e – фактична та еталонна матеріалоємності виробництва; $E_{енерг}$, $E_{енерг}^e$ – фактична та еталонна енергоємності виробництва; B_v , B_v^e – фактична та еталонна відходоємності виробництва; $P_{екол}$, $P_{екол}^e$ – фактичний та галузевий рівень екологічності товару за видом економічної діяльності; P_n , P_n^e – фактична та еталонна природоємності виробництва; K_1, K_2, K_3, K_4, K_5 – коефіцієнти значущості показників екологічності виробництва.

Потенціал реалізації зовнішніх зв'язків підприємства обчислюється за формулою

$$P_{\text{реал.зовн.зв}} = \frac{\Delta B_{\text{інновац}}^n}{\Delta B_{\text{інновац}}^z} \cdot K_1 + \frac{\Delta P_{\text{організац.рівня}}^n}{\Delta P_{\text{організац.рівня}}^z} \cdot K_2 + \frac{\Delta B_{\text{забрудн.довкілля}}^n}{\Delta B_{\text{забрудн.довкілля}}^z} \cdot K_3 + \frac{\Delta B_{\text{частк.ринку}}^n}{\Delta B_{\text{інтенс.конкуренц}}^z} \cdot K_4 + \frac{\Delta K_m^n}{\Delta K_m^z} \cdot K_5 \rightarrow 1, \quad (5)$$

де $\Delta B_{\text{інновац}}^n$ – приріст витрат на інновації за етапами життєвого циклу на підприємстві; $\Delta B_{\text{інновац}}^z$ – приріст витрат на інновації на етапах життєвого циклу промислового виробу в галузі; $\Delta P_{\text{організац.рівня}}^n$ – зміна організаційного рівня виробничих процесів на підприємстві; $\Delta P_{\text{організац.рівня}}^z$ – зміна організаційного рівня виробництва в галузі; $\Delta B_{\text{забрудн.довкілля}}^n$ – приріст величини забруднення довкілля, зумовленої діяльністю підприємства; $\Delta B_{\text{забрудн.довкілля}}^z$ – приріст величини забруднення довкілля в галузі; $\Delta B_{\text{частк.ринку}}^n$ – приріст частки ринку підприємства; $\Delta B_{\text{інтенс.конкуренц}}^z$ – зміна інтенсивності конкуренції в галузі; ΔK_m^n – зміна рівня конкурентоспроможності товару підприємства; ΔK_m^z – зміна рівня конкурентоспроможності товару в галузі; $K_1, K_2, K_3, K_4, K_5, K_6$ – коефіцієнти значущості факторів зовнішнього середовища, важливих для реалізації потенціалу конкурентоспроможності.

Розрахунок конкурентоспроможності продукції підприємства з урахуванням екологічного фактора виконуємо за формулою

$$K_{m_i} = \sum_{j=1}^m \alpha_j \cdot \frac{x_{ij}}{x_{ij}^e} \rightarrow 1 \quad (6)$$

де x_{ij} ($j=1, \dots, m$) – показники конкурентоспроможності i -го товару; x_{ij}^e – еталонні значення показників конкурентоспроможності товару (якість, ціна, витрати на обслуговування споживачів, експлуатаційні витрати, величина відверненого збитку довкіллю); α_j – коефіцієнт значущості показників конкурентоспроможності.

На основі систематизації та узагальнення науково-методичних підходів до стратегічного планування на підприємствах запропоновано алгоритм стратегічного планування конкурентоспроможності, що ґрунтується на виявленні й визначенні внутрішньої тенденції розвитку підприємства та побудові вектора його розвитку за етапами життєвого циклу підприємства, координати якого розраховуються на основі оцінки очікуваного потенціалу конкурентоспроможності підприємства та очікуваного рівня конкурентоспроможності його продукції за альтернативами розвитку підприємства (рис. 3).

У третьому розділі «**Організаційно-економічні основи забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності машинобудівних підприємств**» проаналізовано діяльність машинобудівного підприємства, проведено оцінку його конкурентоспроможності та конкурентоспроможності його продукції. Розроблено та обґрунтовано стратегію досягнення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства. Сформовано організаційно-економічний механізм забезпечення його екологічно орієнтованої конкурентоспроможності.



Рис. 3. Алгоритм стратегічного планування екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства

Апробація отриманих результатів була проведена на прикладі машинобудівного підприємства ПАТ «НВАТ ВНДІкомпресормаш». Як показали розрахунки, рівень екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства збільшується з 2006 до 2013 року. Необхідно відмітити, що системна конкурентоспроможність підприємства без урахування екологічного фактора має нижчий рівень, ніж аналогічний показник рівня екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Розрахунок потенціалу конкурентоспроможності підприємства з урахуванням екологічного фактора

Рік	Потенціал конкурентоспроможності підприємства з урахуванням екологічного фактора			Рівень конкурентоспроможності продукції з урахуванням екологічного фактора	Рівень екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства	Рівень конкурентоспроможності підприємства без урахування екологічного фактора
	Потенціал розвитку	Потенціал самоорганізації	Потенціал реалізації зовнішніх зв'язків			
2006	0,72	0,85	0,55	0,78	0,67	0,57
2007	0,70	0,80	0,74	0,83	0,68	0,62
2008	0,72	0,85	0,79	0,94	0,76	0,64
2009	0,73	0,84	0,79	0,88	0,76	0,66
2010	0,73	0,85	0,79	1,04	0,78	0,68
2011	0,76	0,91	0,81	1,10	0,80	0,71
2012	0,78	0,96	0,84	1,19	0,84	0,74
2013	0,76	0,93	0,87	1,23	0,85	0,74
2014	0,67	0,94	0,86	1,23	0,82	0,73

Ураховуючи альтернативи розвитку підприємства, побудовано вектори розвитку на основі очікуваних величин конкурентоспроможності потенціалу та конкурентоспроможності продукції (рис. 4).

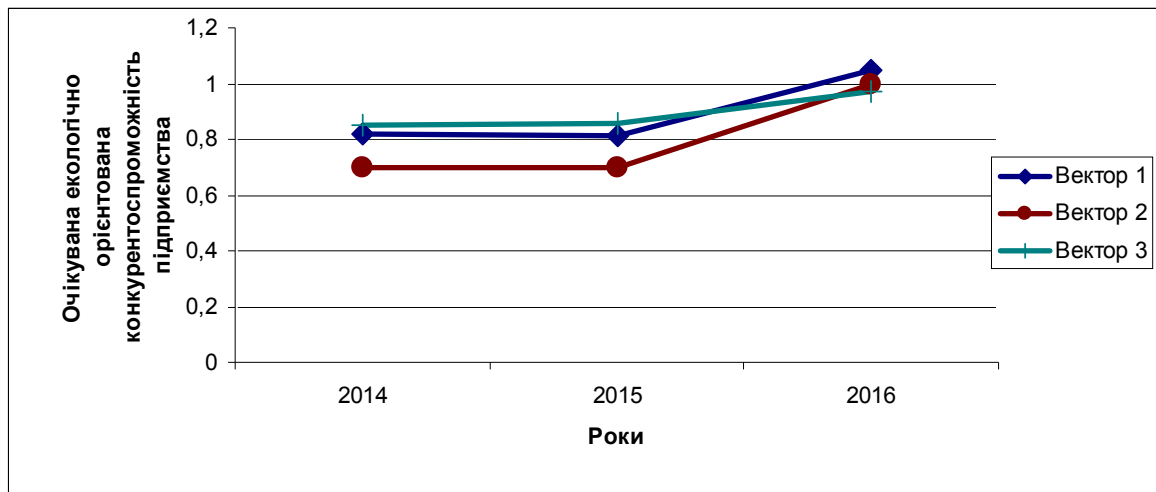


Рис. 4. Вектори розвитку підприємства

У результаті систематизації та узагальнень підходів до трактування сутності організаційно-економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства запропоновано поняття організаційно-економічного механізму досягнення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства, що полягає у формуванні системи організаційних форм, важелів, методів та інструментів ефективного взаємоузгодження інтересів усіх сторін, ланок, структурних одиниць, індивідуумів для забезпечення підвищення потенціалу конкурентоспроможності підприємства та рівня конкурентоспроможності його продукції з урахуванням величини відверненого економічного збитку довкіллю.

Організаційно-економічний механізм забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності ґрунтується на моделі підприємства як відкритої системи (системній моделі підприємства) та полягає у застосуванні системи еколого-економічних інструментів на етапах життєвого циклу підприємства (рис. 5).

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні проведено систематизацію, аналіз та узагальнення теоретичних положень та подане нове вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні теоретичних та науково-методичних положень щодо формування організаційно-економічного механізму забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності промислових підприємств.

Результати виконаного дослідження дозволяють зробити висновки теоретичного і науково-практичного спрямування, основними з яких є такі:

1. В умовах реалізації концепції екологічно сталого розвитку підприємство повинне розглядатися як відкрита система з урахуванням його відносин із навколишнім середовищем. У результаті проектування формується визначена величина його потенціалу, що розглядається у динаміці, тобто за етапами життєвого циклу підприємства. Конкурентоформуєчий, конкурентозабезпечуючий та

конкурентопідтримуючий потенціали підприємства, а також запроектований рівень конкурентоспроможності його продукції визначають тенденцію його розвитку, що іманентно властива внутрішній структурі підприємства.

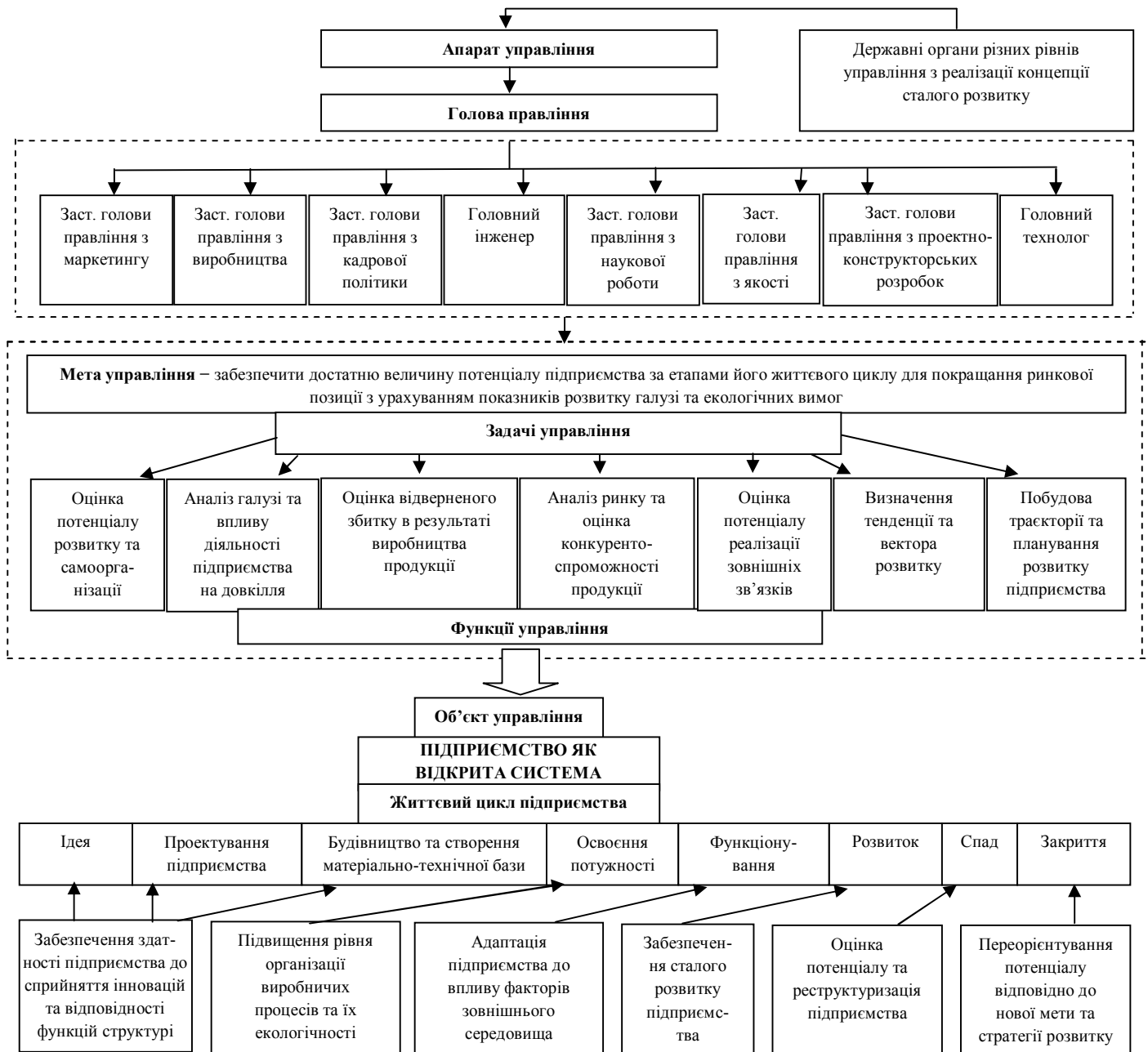


Рис. 5. Організаційно-економічний механізм забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства

2. Екологічно орієнтована конкурентоспроможність підприємства повинна розглядатися як його здатність формувати та реалізувати власний потенціал з метою випуску конкурентоспроможної продукції на основі максимального врахування всієї сукупності системних відносин та зв'язків підприємства з навколишнім природним середовищем на кожному з етапів свого життєвого циклу. Визначення потенціалу конкурентоспроможності підприємства за етапами його життєвого циклу дозволяє врахувати системоутворюючі фактори функціонування і розвитку підприємства і таким чином забезпечити ефективність його діяльності у довгостроковому періоді.

3. Теоретико-методичні принципи екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства базуються на системній методології розвитку та полягають у врахуванні джерел саморозвитку підприємства, раціональності проектної моделі підприємства, системної стійкості підприємства, спрямованості та закономірності його розвитку, важливості адаптації підприємства до дії факторів зовнішнього середовища, наявності величини суспільної цінності продукції підприємства. Відповідно до принципів забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності розроблено критерії її оцінки, що дозволяють обґрунтувати стратегію розвитку підприємства з позицій системної методології.

4. На основі теоретико-методичних принципів та критеріїв екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства розроблено науково-методичний підхід до оцінки рівня екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства, що полягає в урахуванні екологічного фактора під час визначення потенціалу конкурентоспроможності підприємства шляхом оцінки спроможності підприємства до реалізації екологічних інновацій, підвищення рівня екологізації виробничих процесів, зменшення величини забруднення довкілля та підвищення рівня конкурентоспроможності продукції шляхом урахування її екологічності.

5. На базі оцінки системних можливостей підприємства до розвитку вдосконалено методичні основи розроблення та обґрунтування стратегії досягнення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства. Обґрунтовано процедуру стратегічного планування екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства, що ґрунтується на виявленні та визначенні внутрішньої (структурної) тенденції розвитку підприємства, що іманентно йому властива, та побудові вектора його розвитку за етапами життєвого циклу підприємства на основі визначення очікуваних величин потенціалу розвитку, потенціалу самоорганізації, потенціалу реалізації зовнішніх зв'язків підприємства, а також рівня конкурентоспроможності його продукції.

6. Сформовані в дисертаційній роботі науково-методичні підходи були апробовані на прикладі ПАТ «НВАТ ВНДІкомпресормаш». У роботі проведено оцінку екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства. Величина екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства становила в 2014 р. 0,82, а без урахування екологічного фактора – 0,73. Таким чином, величина екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства є вищою, що свідчить про наявність перспектив розвитку підприємства в умовах реалізації концепції сталого розвитку.

7. На основі використання методів стратегічного планування діяльності підприємств у роботі розроблено та обґрунтовано стратегію забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності ПАТ «НВАТ ВНДІкомпресормаш». На основі оцінки потенціалу конкурентоспроможності побудовано вектор розвитку підприємства і зроблено висновок, що збільшення величини потенціалу розвитку є основним завданням у структурі стратегії екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства.

8. На основі системного підходу до забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства у роботі розроблений організаційно-

економічний механізм її досягнення, спрямований на підвищення та реалізацію потенціалу конкурентоспроможності підприємства упродовж усього його життєвого циклу; такий, що передбачає використання організаційно-економічних інструментів управління для кожного етапу життєвого циклу підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Бондар Т. В. Концепція забезпечення стратегічної конкурентоспроможності промислового підприємства з урахуванням екологічного фактора / В. М. Кислий, Т. В. Бондар // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 3, Т. 1. – С. 122–132. *Особистий внесок: запропоновано визначення стратегічної конкурентоспроможності, її властивості та екологічна складова організаційно-економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства.*
2. Бондар Т. В. Інтерпретація поняття «реструктуризація» промислових підприємств з позицій загальносистемного підходу / Т. В. Бондар // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2011. – № 2. – С. 80–86.
3. Бондар Т. В. Принципи моделювання організаційно-економічного механізму екологізації промислового підприємства / М. М. Петрушенко, Т. В. Бондар, Т. Г. Гриценко // Вісник Сумського державного університету. Серія економіка. – 2011. – № 1. – С. 72–82. *Особистий внесок: запропоновано модель механізму екологізації підприємства та планування його розвитку з урахуванням екологічного фактору.*
4. Бондар Т. В. Формування системних основ конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах постіндустріального суспільства / В. М. Кислий, Т. В. Бондар // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ», 2011. – № 8-1. – С. 104-108. *Особистий внесок: запропоновано визначення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності з позицій теорії систем та її основні компоненти.*
5. Бондар Т. В. Забезпечення конкурентоспроможності економіки на основі досягнення комплексної безпеки України / О. М. Теліженко, В. М. Кислий, Т. В. Бондар // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2011. – Вип. 6/2. – С. 3–7. *Особистий внесок: запропоновано фактори та багаторівневу систему забезпечення конкурентоспроможності підприємства.*
6. Бондар Т. В. Модель досягнення конкурентоспроможності промислових підприємств на основі екологізації бізнес-процесів / В. М. Кислий, Т. В. Бондар // Інноваційна економіка. – 2011. – №5. – С. 114–120. *Особистий внесок: запропоновано модель оцінки конкурентоспроможності з урахуванням екологічного фактору.*
7. Бондар Т. В. Забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства на основі концепції «комплексного оновлення діяльності» / В. М. Кислий, Т. В. Бондар // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2010. – № 1. – С. 114–122. *Особистий внесок: запропоновано концептуальні основи конкурентоспроможності.*
8. Бондар Т. В. Теоретичні та науково-методичні основи забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств у контексті нової парадигми

суспільного розвитку / В. М. Кислий, Т. В. Бондар // Сталій розвиток економіки: Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2013. – № 5(22). – С. 198–203. *Особистий внесок: запропоновано концептуальні основи забезпечення конкурентоспроможності в умовах зміни парадигми суспільного розвитку.*

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

9. Бондарь Т. В. Механизм стратегического планирования конкурентоспособности в условиях устойчивого развития предприятия / Т. В. Бондарь // Экономика и предпринимательство (РФ). – 2014. – № 1. – Ч 2. – С. 678–683.

Матеріали наукових конференцій

1. Бондар Т. В. Синергетичні основи управління конкурентоспроможністю промислових підприємств / В. М. Кислий, Т. В. Бондар // Збірник тез доповідей 11-ї щорічної Всеукраїнської наукової конференції «Екологічний менеджмент у загальній системі управління» (20–21 квітня 2011 р.). – Суми: Вид-во СумДУ, 2011. – Ч. I. – С. 134–138. *Особистий внесок: запропоновано методологічні основи управління конкурентоспроможністю.*

2. Бондар Т. В. Синергетичний інваріант промислового підприємства в умовах реалізації концепції сталого розвитку / Т. В. Бондар // тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика розвитку інноваційної економіки» (29-30 вересня 2011 р., м. Одеса). – Одеса: Центр економічних досліджень та розвитку, 2011. – Ч. 1. – С. 9–11.

3. Бондар Т. В. Забезпечення системної конкурентоспроможності промислових підприємств на засадах синергетики / В. М. Кислий, Т. В. Бондар // тези доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України» (2–4 жовтня 2011 р., м. Алушта). – Алушта, 2011. – С. 95–96. *Особистий внесок: запропоновано концептуальні основи конкурентоспроможності.*

4. Бондар Т. В. Синергетичні основи методології забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств / В. М. Кислий, Т. В. Бондар // тези доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Перспективи і проблеми забезпечення розвитку відкритих конкурентоспроможних економічних систем в умовах глобалізації» (8–9 грудня 2011 р., м. Кривий Ріг). – Кривий Ріг, 2011. – С. 294–296. *Особистий внесок: запропоновано методологічні основи формування конкурентоспроможності підприємства.*

5. Бондар Т. В. Науково-методичні основи аналізу конкурентоспроможності у системі забезпечення сталого розвитку підприємства / Т. В. Бондар // тези доповідей XII Всеукраїнської наукової конференції «Екологічний менеджмент у загальній системі управління» (18–19 квітня 2012 р.). – Суми, 2012. – С. 20–23.

6. Bondar T. V. Theoretical foundations of the mechanism of enterprise sustainable development on the basis of synergetic / T. V. Bondar // тези доповідей Вісімнадцятої Міжнародної наукової конференції «Економіка для екології» (27-30 квітня 2012 р.). – Суми, 2012. – С. 20–22.

7. Бондар Т. В. Забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства на основі стратегії системної реструктуризації / Т. В. Бондар // тезиси докладов Международной научно-практической конференции «Современная

экономика: сценарии и стратегии» (2–3 ноября 2012 г., г. Симферополь). – Симферополь, 2012. – С. 58–59.

8. Бондар Т. В. Формування стратегії екологізації підприємства у процесі забезпечення його конкурентоспроможності / Т. В. Бондар // матеріали Міжнародної наукової конференції «Сталий розвиток підприємств, регіонів, країн» (5–7 листопада 2012 р.). – Дніпропетровськ-Хмельницький, 2012. – Т. 1. – С. 84–85.

9. Бондар Т. В. Формування механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємств з урахуванням екологічного фактору / В. М. Кислий, Т. В. Бондар // матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми» (25–26 січня 2013 р.). – Дніпропетровськ, 2013. – С. 135–136. *Особистий внесок: визначено сутність організаційно-економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства та запропоновано принципи її досягнення.*

10. Бондар Т. В. Методологічні орієнтири стратегічного планування розвитку підприємства на базі критеріїв екологічно орієнтованої конкурентоспроможності / Т. В. Бондар // матеріали 13-ї щорічної Всеукраїнської наукової конференції «Екологічний менеджмент у загальній системі управління» (17–18 квітня 2013 р.). – Суми, 2013. – С. 66–70.

АНОТАЦІЯ

Бондар Т. В. Організаційно-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності підприємства з урахуванням екологічного фактора. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. – Сумський державний університет, Суми, 2014.

У дисертації запропоновано теоретичну модель підприємства як відкритої системи та визначено зміст поняття «екологічно орієнтована конкурентоспроможність». Удосконалено науково-методичні підходи до оцінки екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства на основі оцінки потенціалу його конкурентоспроможності та рівня конкурентоспроможності продукції з урахуванням відверненого економічного збитку довіллю.

Розроблено організаційно-економічний механізм забезпечення екологічно орієнтованої конкурентоспроможності підприємства.

Ключові слова: екологічно орієнтована конкурентоспроможність підприємства, потенціал конкурентоспроможності підприємства, життєвий цикл підприємства, екологічний фактор, конкурентоспроможність продукції, відвернений збиток довіллю, тенденція і вектор розвитку.

АННОТАЦИЯ

Бондарь Т. В. Организационно-экономический механизм обеспечения конкурентоспособности предприятия с учетом экологического фактора. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.06 – экономика природопользования и охраны окружающей среды. – Сумский государственный университет, Сумы, 2014.

В диссертационном исследовании проведены систематизация, анализ и обобщение теоретических положений и представлено авторское решение научной задачи – развитие научно-методических подходов к обеспечению экологически ориентированной конкурентоспособности промышленных предприятий, что позволяет планировать и реализовывать этапы жизненного цикла предприятия и таким образом учитывать экологический фактор в процессе хозяйствования.

В диссертации предложена теоретическая модель предприятия как открытой системы с позиций категорий пространства и времени. Системная модель предприятия учитывает его закономерное состояние, исходя из проектной модели, потенциал предприятия и его жизненный цикл. В работе определены виды потенциала конкурентоспособности предприятия – конкурентоформирующий, конкурентообеспечивающий и конкурентоподдерживающий, которые создаются на протяжении жизненного цикла предприятия, начиная из продуцирования идеи его создания.

Определено содержание понятия «экологически ориентированная конкурентоспособность» с позиций системных принципов развития. Развита теоретические принципы обеспечения конкурентоспособности с учетом экологического фактора. Разработаны критерии и нормативы экологически ориентированной конкурентоспособности для её оценки, а также для разработки и обоснования стратегии обеспечения экологически ориентированной конкурентоспособности предприятия.

Усовершенствованы научно-методические подходы к оценке экологически ориентированной конкурентоспособности на основе оценки потенциала конкурентоспособности предприятия и уровня конкурентоспособности его продукции с учетом предотвращенного экономического ущерба окружающей среде в результате разработки, производства и реализации продукции.

Представлен алгоритм разработки стратегии обеспечения конкурентоспособности, основанный на выявлении и определении внутренней (структурной) тенденции развития предприятия, которая имманентно ему присуща, а также построении вектора развития в соответствии с этапами жизненного цикла предприятия на основе определения ожидаемых величин потенциала развития, потенциала самоорганизации, потенциала реализации внешних связей предприятия, а также уровня конкурентоспособности его продукции в динамике.

На основе системного подхода к обеспечению экологически ориентированной конкурентоспособности предприятия в работе разработан организационно-экономический механизм ее достижения, который направлен на повышение и реализацию потенциала конкурентоспособности предприятия в течение всего жизненного цикла предприятия, учитывая его проектные свойства, рыночные позиции, вектор развития и предполагает использование соответствующих организационно-экономических инструментов управления экологически ориентированной конкурентоспособности для каждого этапа жизненного цикла предприятия.

Ключевые слова: экологически ориентированная конкурентоспособность предприятия, потенциал предприятия, жизненный цикл предприятия, экологический фактор, конкурентоспособность продукции, предотвращенный экономический ущерб окружающей среде, тренд и вектор развития.

SUMMARY

Bondar T. V. Organizational and economic mechanism to ensure the enterprise competitiveness, taking into account environmental factor. – Manuscript.

Dissertation for a candidate degree in economic sciences, specialty 08.00.06 – economics of natural management and environment protection. – Sumy State University, Sumy, 2014.

The theoretical model of the enterprise as an open system from the standpoint of the categories has been proposed and as well the essence of «environmentally oriented competitiveness» has been defined in the thesis. The scientific and methodical approaches to assessing the environmentally oriented competitiveness of the enterprise based on the assessment of competitiveness potential and the product competitiveness taking into account preventing economic damage to the environment have been improved.

Organizational and economic mechanism of environmentally oriented competitiveness of the enterprise has been developed.

Key words: environmentally oriented competitiveness, the potential of the enterprise competitiveness, the enterprise life cycle, environmental factor, product competitiveness, preventing economic damage to the environment, trend and the vector of development.

Підписано до друку 21.05.2014

Формат 60x90/16. Ум. друк. арк. 1,1. Обл.-вид. арк.0,9. Тираж 100 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.